

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

Studijní program: 6202 – Hospodářská politika a správa

Studijní obor: Pojišťovnictví

Význam životního pojištění a penzijního připojištění pro zabezpečení ve stáří

**The Meaning of life insurance and pension plan in welfare for
old-age pension**

Číslo závěrečné práce: BP-PO-KPO-2004-13

Pavel Rom

Vedoucí práce: Ing. Radim Dohnal

Konzultant: Ing. Robin Jirasko

Počet stran 40, počet příloh 2

Datum odevzdání: 21.5.2004

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146072989

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

pro

Pavla Roma

Program č. B 6202 Hospodářská politika a správa
Obor č. 6202R034 Pojišťovnictví

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 111 / 1998 Sb. o vysokých školách a navazujících předpisech určuje tuto bakalářskou práci:

Název tématu:

Význam životního pojištění a penzijního připojištění pro zabezpečení ve stáří

Pokyny pro vypracování:

1. Způsoby krytí potřeb ve stáří
2. Současná podoba důchodového systému
3. Životní pojištění
4. Penzijní připojištění

Rozsah práce: 30 – 40 stran

(do rozsahu práce nejsou započítány úvodní listy, přehled literatury a přílohy)

Seznam odborné literatury:

- Vostatek, J.: Sociální a soukromé pojištění, Codex Bohemia, Praha 1996
- Šulc, J., Illeško, P.: Penzijní připojištění, Grada, Praha 2000
- Cipra, T.: Penzijní připojištění a jeho výpočetní aspekty, Edice HZ, Praha 1994
- Pojistný obzor
- Bland, D.: Insurance: Principles and practice, London, The Chartered Insurance Institut

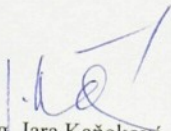
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Radim Dohnal

Konzultant: Ing. Robin Jirásko

Termín zadání bakalářské práce: 31. října 2003

Termín odevzdání bakalářské práce: 21. května 2004

prof. Ing. Jara Kaňoková, CSc.
vedoucí katedry

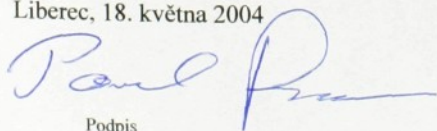

prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.
děkan Hospodářské fakulty

Tímto bych chtěl poděkovat panu Ing. Radimu Dohnalovi za jeho spolupráci po dobu zpracování bakalářské práce a jeho rady a připomínky.

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo. Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše. Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Liberec, 18. května 2004

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Paul Ruan".

Podpis

Resumé

Poslední dvě desetiletí minulého století ukazovala celosvětově rostoucí snahu států zbavit se finančního zabezpečení důchodců. Svět odstupuje od státní účasti v penzijním systému a je kladem větší důraz na vlastní úspory.

V řadě zemí včetně České republiky ji začal státní rozpočet vykazovat obrovské deficity, stát si stávající důchodce nemůže dovolit. Pokud současní pracující nechtějí žít v důchodu „o chlebu a vodě“, musí se začít o spokojené stáří starat desítky let dříve, než přijde. V této práci jsou nastíněny i jiné možnosti, jak se zabezpečit na staří a jakého významu nabývá stavební spoření, investiční životní pojištění či penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Summary

During the final twenty years of the last century there was a growing global effort to rid nations of the obligation to financially support retirees. The world is backing off from state involvement in pension systems, and greater emphasis is being placed on personal savings.

In many countries, including the Czech Republic, huge deficits have begun to appear – the country cannot afford its existing retirees. If the current workers do not want to live on „bread and water“, they must begin arranging for old age decades in advance. This work is showing, how it is possible to save money for retirement. The alternative products can be building saving, united linked, pension plan with state contribution.

1. ÚVOD.....	7
2. ZPŮSOBY KRYTÍ POTŘEB VE STÁŘÍ	9
2.1 INVESTOVÁNÍ PROSTŘEDNICTVÍM FINANČNÍ INSTITUTE	9
2.1.1 <i>Vklady na termínovaných účtech a stavebním spoření.....</i>	<i>9</i>
2.1.2 <i>Investování do cenných papírů a podílových fondů.....</i>	<i>11</i>
2.2 INVESTOVÁNÍ NA ZÁKLADĚ VLASTNÍHO ÚSUDKU	13
2.3 INVESTOVÁNÍ DO ZABEZPEČENÍ TRVALÉ DOŽIVOTNÍ PENZE	13
2.3.1 <i>Současný státní důchodový systém v ČR.....</i>	<i>13</i>
3. ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	17
3.1 ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ PRO PŘÍPAD SMRTI (RIZIKOVÉ)	18
3.2 POJIŠTĚNÍ PRO PŘÍPAD DOŽITÍ	19
3.3 SMÍŠENÉ ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	20
3.4 TRADIČNÍ (KAPITÁLOVÉ) ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ	20
3.5 INVESTIČNÍ ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	21
3.6 DAŇOVÉ VÝHODY V ŽIVOTNÍM POJIŠTĚNÍ A JEJICH NOVELIZACE.....	22
4. PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM (PPSP)	24
4.1 ZPŮSOBY ČERPÁNÍ NASPOŘENÝCH PROSTŘEDKŮ	25
4.2 STÁTNÍ PODPORA V PPSP	27
4.3 BEZPEČNOST PROSTŘEDKŮ V PENZIJNÍCH FONDECH.....	28
4.4 ROZDĚLENÍ ZISKU	29
5. ROZDÍL MEZI ŽIVOTNÍM A PENZIJNÍM PŘIPOJIŠTĚNÍM.....	30
5.1 MODELOVÁNÍ PRŮBĚHU POJIŠTĚNÍ DYNAMIK	30
6. VÝZNAM PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ V DŮCHODOVÉM SYSTÉMU ČR	33
6.1 STAROBNÍ DŮCHODOVÉ DÁVKY	34
7. ZÁVĚR	38
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY, TABULEK A GRAFŮ	39
9. PŘÍLOHA 1, 2.....	41

1. Úvod

Finanční zabezpečení ve stáří hraje dnes velmi významnou roli, zabývají se jím nejen starší lidé, ale i ti, co začínají pracovat. Většina z nás projde jak fází produktivního, tak i neproduktivního věku. Lze říci, že člověk se ve fázi neproduktivního věku nachází dvakrát, nejprve při narození až do svého přibližně dvacátého věku a pak ve stáří; výjimečně při nemoci či invaliditě. Během dětství kryjí převážně naše náklady rodiče. Mluvíme-li o finančním zabezpečení ve stáří, tak tím myslíme krytí potřeb. To jsou převážně lékařská péče, výdaje na bydlení, stravování atd. Finanční potřeby lze kryt z naspořených prostředků nebo z důchodu, který nám poskytne např. stát.

Před vznikem sociálního pojištění byly potřeby starých lidí kryty nejen z naspořených prostředků, ale i jejich potomky – mluvíme tedy o určité formě soukromého pojištění. Dříve existoval výminek, což by se do dnešní doby dalo přeložit jako věčné břemeno, právní nárok na určitou věc, např. bydlení. Když prarodiče umřeli, připadl majetek potomkům. Jednalo se tedy o rodinnou dohodu.

V 19. století, kdy nastává rozvoj průmyslu, vzniká velké množství pracovních úrazů a případů invalidity, které vedou předčasnému odchodu do neschopnosti pracovat, to dává ráz ke vzniku určité formy pomoci (sociálního zabezpečení), která má odstranit negativní sociální dopady, jako je chudoba. Na počátku 20. století se objevuje významný demografický vliv – zvyšuje se střední délka života, tím vzniká potřeba zaopatření starých lidí. Průměrný věk dožití se ve středověku pohyboval okolo třiceti let, dnes střední délka života činí u žen 77,5 let a u mužů 70,5. Největší populační exploze nastala po válce.

Ve většině zemích se rozvinuly různé sociální systémy, kde je za zaopatření starých lidí místo rodiny zodpovědný stát. Ten garantuje určitou životní úroveň. Vedle sociálního systému se ale čím dál více objevuje potřeba soukromého pojištění.

V naší ekonomice se tato forma pojištění objevuje opět po roce 1989. Dřívější sociální systém byl výhradně založen na regulaci ze strany státu. Naše hospodářství procházelo

od té doby výraznými změnami. To ale neplatí o našem důchodovém systému, který se nyní nachází ve velkých obtížích.

Na svém významu tedy nabývají současné alternativní produkty, jako je např. penzijní připojištění se státním příspěvkem nebo životní pojištění. Je bezesporu, že na řešení současné krizové situace v důchodovém systému by mohly sehrát velmi významnou roli.

Cílem této práce bude poukázat na různé formy řešení krytí potřeb ve stáří. Bude zde vyličená současná podoba důchodového systému, jakého významu nabývá penzijní připojištění se státním příspěvkem a životní pojištění pro zabezpečení ve stáří.

2. Způsoby krytí potřeb ve stáří

Stáří je významnou částí života každého jedince, ve stáří prožívá člověk přibližně čtvrtinu svého života. Prudký pokles příjmu je jev, který čeká při odchodu do důchodu většinu z nás. Poslední dvě desetiletí minulého století ukazovala celosvětově rostoucí snahu států zbavit se finančního zabezpečení důchodců. Pokud současná práce schopná část obyvatel nechce žít v penzi „o chlebu a vodě“, musí se začít o spokojené stáří starat desítky let dříve, než přijde.

Způsoby investování pro zabezpečení ve stáří mohou být realizovány:

- na základě vlastního úsudku
- prostřednictvím finanční instituce
- investováním do zabezpečení trvalého, doživotního příjmu z pojištění

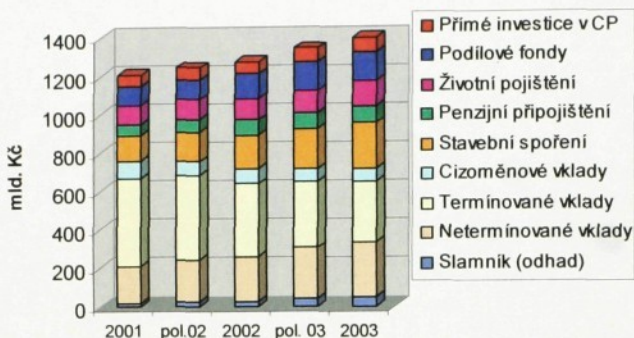
2.1 Investování prostřednictvím finanční instituce

Jedná se způsob investování, kdy klient poskytne své finanční prostředky investorovi a ten mu je zúročí. Není zde možnost sjednání doživotního důchodu.

2.1.1 Vklady na termínovaných účtech a stavebním spoření

Češi ukládají na bankovní účet stále mnoho peněz, i když tento způsob není zrovna nejvýhodnější. Na termínovaných vkladech bylo koncem roku 1.394,7 miliard Kč. Hodnota všech rezerv vztahujících se k životnímu pojištění přesahuje pouhých 130 miliard Kč, v penzijních fondech bylo na konci minulého roku 94 miliard a v podílových fondech jen 151,1 miliard Kč. Bankovní vklady tak představují více než 47 % aktiv, zatímco ve vyspělé Evropě to bývá podstatně méně. Například v konzervativním Německu je podíl bankovních vkladů na celkových aktivech asi 35 procent. V grafu je uveden vývoj úspor domácností v ČR.

Úspory domácností ČR

Úspory	2001	pol.02	2002	pol. 03	2003
Slamník (odhad)	20	25	30	45	55
Netermínované vklady	191,1	219,5	227	260,8	276,5
Termínované vklady	456,4	436,1	380,1	341,3	315,5
Cizoměnové vklady	88,2	74	76,6	72,7	70,0
Stavební spoření	133	151	180	205,1	236,2
Penzijní připojištění	61,9	68	75,6	82,7	90,4
Životní pojištění	97,8	104	110	116	130
Podílové fondy	100	106,6	130,6	151,9	151,1
Přímé investice v CP	60	60	65	68	70
Celkem	1208,4	1244	1274,9	1343,5	1394,7

Zdroj: Economia (Petr Fejtek)

Graf 1

Penzijní fondy, podílové fondy a životní pojištění představuje cca 27 % z celkových úspor domácností. Výhodou bankovních vkladů je to, že jsou pojištěny na základě zákona o bankch oproti vkladům v penzijních fondech. Vklady ve stavebních spořitelkách jsou též pojištěny.

Produkty, kterým se v současnosti daří nejlépe, jsou ty, jež stát nějakým způsobem podporuje, mezi ně patří i stavební spoření, které je i v současnosti po termínovaných vkladech nejčastějším způsobem ukládání peněz. Jeho výnosnost byla před novelizací, která je účinná platit od 1.1.2004, okolo 12 %. V současné době činí 8 % a po šesti letech

se mohou peníze vybrat. Spořitelny evidovaly ke konci roku 2003 necelých 6.5 milionů klientů.

Do nového zákona se nedostala povinnost použít peníze naspořené ve stavebním spoření účelově. I v budoucnu se tedy na bytové potřeby bude vázat pouze úvěr ze stavebního spoření. Úspory, včetně úroků a státní podpory, bude možné použít i na nebytové účely. Státní podpora nebude poskytována pouze na jedinou smlouvu každého klienta, ale bude moci být připisována třeba na více smluv. Celkový součet poskytnuté státní podpory na osobu samozřejmě nebude přesáhnout zákonem stanovených 3 000 Kč ročně.

Změny ve stavebním spoření od 1.1.2004

Podmínky	Stav do 31.12.2003	Stav od 1.1.2004
Státní podpora	25 %, max. 4.500 Kč	15 %, max. 3.000
"Ideální" úložka	18.000 Kč/rok	20.000 Kč/rok
Věkové omezení pro státní podporu	ne	ne
Vázací doba	5 let	6 let
Státní podpora na více smlouvách	ne	ano
Možnost snížení úroků ze strany spořitelny	ne	ano
Osvobození úroků z vkladů od daně z příjmů	ano	ne
Bonifikace klientů, kteří investují účelově	ne	ne

tab. 1

Omezení výhod od státu pro klienty bude znamenat menší útlum v uzavírání smluv o stavebním spoření.

2.1.2 Investování do cenných papírů a podílových fondů

V naší ekonomice investování do cenných papírů není až tak běžné, je to převážně způsobeno tím, že trh v ČR je oproti vyspělým evropským státům stále nerozvinutý.

Výnosy z akcií se pohybují dlouhodobě na nízké úrovni (i když v posledních několika měsících dosáhla pražská burza obrovského boomu). Po vytunelování investičních fondů zániku kampeliček přetrvává u občanů určitá obava z investování. Velmi často se zde využívají služby prostředníka, který vytváří portfolio cenných papírů; to umožňuje rozložit riziko neúspěchu. Těmi prostředníky mohou právě být společnosti vytvářející podílové fondy.

Podílové fondy mohou mít dvojí formu:

1. otevřenou,
2. uzavřenou.

Nevýhodou těchto fondů oproti pojištění či penzijnímu připojištění je jejich vyšší rizikovost a nestálost výnosu. U investování do podílového fondu není žádná záruka toho, že se vložené prostředky vrátí zpět. V případě poklesu hodnot aktiv nakoupených fondem nebo špatného hospodaření fondu, může dojít ke snížení hodnoty investic.

Zvláštní formu podílového fondu tvoří penzijní fond. Činnost penzijního fondu upravuje *zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem* ve znění pozdějších předpisů, kterým jsou stanovena poměrně přísná pravidla pro vznik a činnost penzijního fondu a jeho hospodaření s majetkem.

Zákon ukládá managementu a orgánům penzijního fondu zajistit, aby penzijní fond hospodařil s odbornou péčí s cílem zabezpečit spolehlivý výnos a nenakládal se svým majetkem způsobem, který by byl v rozporu se zájmy účastníků. Bezpečnost investic do penzijního fondu mají např. zajistit i tato "nadstandardní" opatření:

- penzijní fond musí mít státní licenci,
- základní jmění fondu v minimální výši 50 miliónů Kč musí být tvořeno pouze peněžitými vklady splacenými před podáním žádosti o licenci,
- členy orgánů fondu schvalují nejdříve orgány státního dozoru a teprve pak akcionáři,
- penzijní fond může vykonávat pouze činnosti bezprostředně související s penzijním připojištěním.

2.2 Investování na základě vlastního úsudku

Jednou z potřeb ve stáří je i bydlení. Investice do koupě nemovitosti může v budoucnu (tedy i v důchodovém věku) ušetřit výdaje na nájemném, které může být při ztrátě platu významnou položkou výdajů z penze. Zdroje na koupi nemovitosti je stále nejvýhodnější získat ze stavebního spoření. Dlouhodobá investice do nemovitosti může být velmi výnosná.

Koupě nemovitosti představuje bezpečné uložení peněz, jelikož nemovitosti dlouhodobě neztrácejí hodnotu. I když se nepředpokládá, že by ceny nemovitostí po vstupu ČR do EU výrazně stouply, určitý nárůst je možno očekávat, a to díky větší otevřenosti trhu.

2.3 Investování do zabezpečení trvalé doživotní penze

Tento způsob investování složí k tomu, aby si každý z nás zabezpečil určitý pravidelný příjem ve stáří. Lze tedy investovat do současného státního důchodového systému, penzijního připojištění se státním příspěvkem a do životního pojištění. Je nutné zdůraznit, že státní důchodový systém je povinný, ostatní jsou nepovinné.

2.3.1 Současný státní důchodový systém v ČR

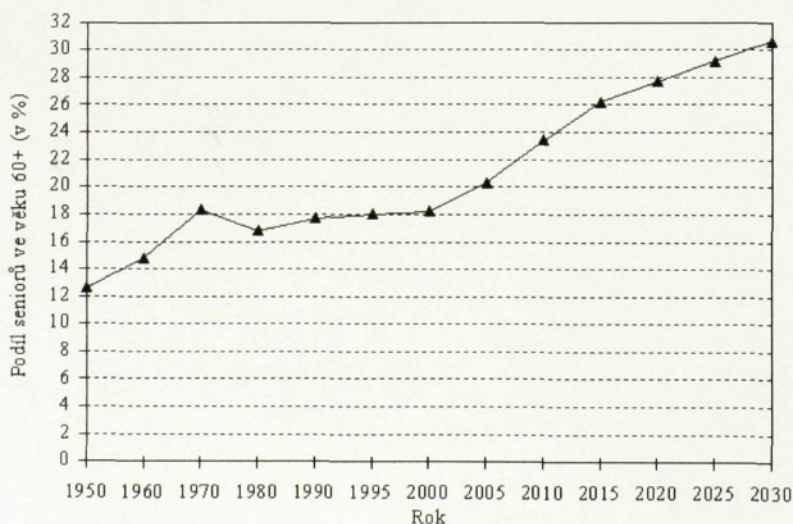
Státní důchodové pojištění je upravena podle zákona č. 155/1995 Sb., který popisuje konstrukci důchodu. Každá fyzická osoba s trvalým příjmem je povinna platit pojistné na sociální pojištění, které obsahuje i příspěvek na důchodové pojištění. Současné státní důchodové pojištění je založeno na principu „pay-as-you-go“ – z příspěvků současných pracujících se platí důchody současným penzistům. Důchody jsou vypláceny ze státního rozpočtu, který je právě díky špatnému nastavení důchodového systému značně deficitní. Státní důchodové pojištění je též založeno na principu solidárnosti. Pokud průměrný příjem činil v průběhu období, za které se důchod vypočítává, Kč 10.000, pak lze očekávat důchod ve výši Kč 6.500. Byl-li však příjem nadprůměrný (např. Kč 50.000), pak bude důchod činit přibližně Kč 8.200. Je pochopitelné, že se naše země a většina evropských

států nachází před důchodovou reformou. Střední délka života se prodlužuje. Práceschopná populace nepřibývá, avšak lidí v důchodovém věku je stále více.

Základní rysy demografického vývoje v ČR od 90. let:

1. Česká republika prochází obdobím hlubokého poklesu porodnosti, od roku 1994 převažuje počet zemřelých počet narozených,
2. dochází k stále častějšímu odkládání vstupu do manželství, zvyšuje se věk při vstupu do manželství na 26 let u žen a 28 let u mužů,
3. pozitivním rysem populačního vývoje je pokles potratů,
4. od roku 1990 klesá úmrtnost, zejména osob středního a vyššího věku, střední délka života v dlouhodobém vývoji roste a dosahuje při narození mužů 70,5 let, u žen 77,5 let,
5. průměrný věk obyvatel v ČR dosáhl v roce 1998 svého dosavadního maxima 38 let, u mužů 36,4 a u žen 39,6 let,
6. od roku 1996 počet a podíl poproduktivní složky populace v ČR přesahuje počet a podíl předproduktivní složky.

Podíly seniorské populace ve věku 60+ v období 1950-2030

Zdroj: www.duchodovareforma.cz

Jak je z grafu patrné závažným důsledkem populační stagnace je postupné stárnutí populace, které bude v budoucnosti největším populačním problémem v České republice.

Výpočet penze státního povinného důchodového systému

Výše starobního důchodu se určuje nařízením vlády (č.337/2003 Sb.). Při výpočtu penze se vychází z univerzálního a osobního faktoru.

Starobní důchod se počítá ze dvou výměr:

- 1) základní,
- 2) procentní.

Základní výměra je určena ze zákona a v současné době činí 1.310 Kč. Na tuto dávku má každý nárok bez ohledu na počet odpracovaných let či výši mzdy. Výše procentní výměry musí činit minimálně 770 Kč. Z toho tedy vyplývá, že každý má nárok na minimální starobní důchod ve výši 2.080 Kč. Procentní výměra v sobě zahrnuje zásluhovou i výsluhovou položku. Zásluhová položka spočívá ve výpočtu **ročního vyměřovacího základu**, který vypočítáme jako **vyměřovací základ** (součet příjmů za rok) upravený dle inflace v jednotlivých letech. Výsluhová položka je obsažena v konečném výpočtu **osobní dávky**, kdy **osobní vyměřovací základ** vynásobením počtem odpracovaných let a hodnoty 0,015. **Osobní vyměřovací základ** je součet **ročního vyměřovacího základu** vynásobený průměrným počtem dnů v měsíci a vydělený počtem dnů pojištění. Jak již výše bylo zmíněno, státní důchodový systém je založen na solidárnosti, ta je právě obsažena v úpravě **osobního vyměřovacího základu (OVZ)**.

Úprava osobního vyměřovacího základu (OSV)

Neupravený OVZ v Kč	Upravený OVZ v Kč, započítáváno
-7.500	100 %
7.500 - 19.200	30 %
19.200 -	10 %

tab. 2

Důchodový věk

Vláda se snaží důchodový věk prodloužit, tím tedy sníží vyplácení penzí. Postupný nárůst věku odchodu do důchodu byl novelizován k 1.1.2004 dle § 32 zákona č. 425/2003 Sb. o důchodovém pojištění v souvislosti s vládní reformou veřejných financí. Toto řešení je pouze dílčí, neřeší současný problém povinného důchodového systému. Do konce roku 1995 byl důchodový věk u mužů 60 a u žen 57 let, pokud žena neměla děti.

Od 1. ledna 1996 byl zahájen postupný nárůst věku odchodu do důchodu, kde po uplynutí jednoho kalendářního roku se důchodový věk zvýší u mužů o 2 měsíce a u žen o 4 (např. v roce 1997 byl odchod do důchodu u mužů ve věku 60 let a 2 měsíců). To platí pro ty, jenž do konce roku 1995 nedosáhli důchodového věku. Tento mechanismus skončí k 31.12. 2012, kdy důchodový věk bude 63 let u mužů a u žen 63 let.

Důchodový věk u žen

Počet dětí	Důchodový věk	
	Do 31.12.1995	Od 1.1.2013
0	57	63
1	56	62
2	55	61
3,4	54	60
5 a více	53	59

tab. 3

Je bezesporu jasné, že současný systém je neudržitelný a je nutno jej reformovat. Vláda navrhuje švédskou metodu NDC „notionally defined contribution“, která se bude od současné lišit pouze v tom, že každý účastník bude vědět kolik si na důchod naspořil a sám se rozhodnout, zda do důchodu odejít či nikoliv. O razantní změnu se ale nejedná jelikož vybrané prostředky budou okamžitě vyplaceny, opět zde nebude žádná investice a zhodnocení prostředků.

Důchodový systém založený na principu „pay-as-you-go“ není v budoucnu udržitelný, jelikož výdaje na vyplácení penzí značně převýší příjmy.

3. Životní pojištění

Pojistné produkty lze rozdělit základním způsobem na produkty životního pojištění a na produkty neživotního pojištění.

Životním pojištění kryje riziko smrti a riziko dožití. Stále častěji se přitom tato pojištění rozšiřují o krytí neživotních rizik (invalidita, úraz, vážná onemocnění). Výše pojistného plnění není dána u těchto pojištění velikostí škody, protože tu při realizaci rizika nelze objektivně vyčíslit, ale velikostí pojistné částky, která má podle subjektivních představ pojistníka příslušné riziko pokrýt. Pojistná částka je ve smlouvě sjednána. Životní pojištění zahrnuje riziko dožití se stoprocentní jistotou nastání pojistné události.

Zajišťuje **částečné zabezpečení životní úrovně pozůstalých** v případě smrti pojištěného. Většina pojištěk obsahuje pojištění pro případ smrti, které je zejména vhodné pro živitele rodiny, na jehož příjmu jsou její ostatní členové závislí. Velká část produktů životního pojištění v sobě obsahuje **spořicí složku**, která v průběhu let placení pojistného postupně narůstá. Při ukončení pojistné smlouvy pak bývá zpravidla vyplacena ve prospěch pojištěného, který ji může využít například na pokrytí potřeb v důchodovém věku.

Životní pojištění zajišťuje též ochranu před nepříjemnou událostí, která způsobí dočasný nebo trvalý výpadek v příjmech pojištěného. Může jít o dočasnou pracovní neschopnost nebo o trvalou invaliditu. Životní pojistky zpravidla obsahují složku, která chrání pojištěného před těmito vlivy.

Nemůže-li pojistník platit běžné pojistné, nemusí to vždy znamenat zánik pojištění, může dojít po dohodě k redukci pojistné částí nebo pojistné doby. V řadě případů má pojistník právo žádat o zrušení smlouvy, které je spojeno s výplatou odbytného.

Výplata pojistné částky může být jednorázová, formou důchodu nebo zproštěním od placení pojistného, které se nejčastěji využívá v případě, že pojištěnému byl přiznán invalidní důchod ze sociálního pojištění.

Životní pojištění lze rozdělit na pojištění pro případ smrti, pro případ dožití a na smíšené životní pojištění. Je nutné zdůraznit, že současné pojistné produkty jsou modifikacemi různých druhů pojištění a spojení finančních prostředků. V praxi se jen stěží setkáme s životním pojištěním v jeho čisté podobě.

3.1 Životní pojištění pro případ smrti (rizikové)

Rizikové životní pojištění může mít formu trvalého nebo dočasného smluvního vztahu s pojišťovnou. Trvalé pojištění kryje riziko smrti až do určitého věku pojištěného. Typická je pro něj pevná výše pojistné částky. Tohoto pojištění se užívá např. k řešení finančních důsledků smrti živitele rodiny. Pojistné plnění se v tomto případě vyplácí vždy, pouze není dána přesná doba.

V praxi bývá stanoven horní věk jako možný termín pro výplatu pojistného plnění a současně placení pojistného je omezeno maximálně do určitého věku. Tedy např. osoba bude platit pojištění do šedesáti let a vyplaceno bude max. do 90 let věku. Současné pojistné produkty jsou kombinací s pojištěním pro případ dožití, kde je vyplacena naspořená částka pojištěnému.

Dočasné pojištění pro případ úmrtí kryje riziko úmrtí jen v rámci sjednané pojistné doby. Nedojde-li k pojistné události během této doby, nedojde k vyplacení pojistného plnění. Bývá často vyžadováno od bank jako součást zajištění úvěrů. Sjednává se často s klesající pojistnou částkou odpovídající postupně umořované dlužné částce. Výše placeného pojistného závisí na výši úvěru a staří pojištěného.

Tento druh se užívá hlavně v souvislosti se zajištěním dočasných finančních závazků. Často je pak označován jako úvěrové pojištění. Pokud jeho uzavření vyžaduje banka (situace při poskytování hypotečních úvěrů), je pojistné plnění vinkulováno v její prospěch. Velikost pojistné částky se v takových případech odvíjí od výše závazku.

3.2 Pojištění pro případ dožití

Ve své základní podobě jde pouze o formu spoření, kdy pojistník platí jednorázově nebo běžně pojistné a při dosažení dne sjednaného ve smlouvě obdrží pojistné plnění ve výši sjednané v pojistné smlouvě. Uplatnění takové formy pojištění není běžné a v praxi se setkáme jen s odvozenými pojištěními.

V případě smrti lze s pojišťovnou smluvit možnost vyplacení kapitálové hodnoty pojistky nebo vrácení pojistného oprávněným osobám. Typické je využití odvozených druhů pojištění pro případ dožití, a to důchodového pojištění a termínového (věnového) pojištění.

Důchodové pojištění

Jedná se o určitou formu spoření. Ve smlouvě je sjednána pojistná částka a po uplynutí určité doby (od určitého sjednaného věku) bude pojištěnému vyplácen důchod. Ten je v současnosti u nás počítán tak, že se naspoří určitá částka a z ní je pak vypočítán důchod nebo se vyplácí jednorázová částka.

Tento způsob výplaty využívá převážná část klientů pojišťoven. V případě, že pojišťovna bude vyplácet důchod ve výši sjednané v době podpisu smlouvy, jedná se důchodové pojištění klasické.

Doba výplaty důchodu může být sjednána na dobu neurčitou nebo pouze do sjednaného věku. V současné době mu konkuruje penzijní připojištění se státním příspěvkem. Stát poskytuje příspěvek občanům v určité výši, tím se stává tento druh připojištění atraktivnějším.

Termínové (věnové pojištění) pojištění

Sjednává se na dožití finančně závislé osoby (dítěte). V případě dožití se určitého věku je pojištěnému vypláceno sjednané pojistné plnění. V případě úmrtí pojištěného rodiče je zproštěno od placení pojistného, pokud bylo ve smlouvě ujednáno.

3.3 Směšené životní pojištění

Směšené životní pojištění představuje kombinaci pojištění pro případ dožití a pojištění pro případ smrti. V jeho klasické podobě se pojišťovna zavazuje vyplatit pojistnou částku ve sjednaný den pojistníkovi, pokud se tohoto dne dožije. V případě, že se pojistník během trvání pojištění zemře, je pojistné plnění ve stejné výši vyplaceno před koncem pojistné doby osobě určené ve smlouvě.

Pojistné u životního pojištění se skládá ze složky: **rizikové, rezervotvorné** (spořicí). Riziková složka obsahuje část pojistného připadající např. na pojištění pro případ smrti, úrazové pojištění, pojištění pro případ trvalé invalidity, pojištění pro případ pracovní neschopnosti aj. Tato část ryziho pojistného se spotřebovává v průběhu pojistného období a není z něho tvořena dlouhodobá rezerva.

Rezervotvorná složka vytváří rezervu na vyplacení budoucí naspořené částky. Pojišťovna tyto prostředky investuje. Je zde určitá meze mezi pojištěním a spořením. Pokud je sjednáno několik pojištění a k tomu s vysokou pojistnou částkou, pak přestává mít charakter spořicího produktu, ale spíše pojištění na krytí sjednaných rizik.

Bez spoření by pojistné produkty nebyly tak rozšířené jako je tomu dnes. Životní pojištění pak lze rozdělit dle způsobu zhodnocování rezervotvorné složky na tradiční (kapitálové) životní pojištění a investiční životní pojištění.

3.4 Tradiční (kapitálové) životní pojištění

Tradiční životní pojištění je vhodné pro konzervativně uvažující klienty. Rezervotvornou část zde tvoří kapitálová složka. Kapitálové životní pojistky nabízejí svým klientům předem zaručený výnos, který je pro pojišťovnu závazný a o kterou musí peníze klientů zhodnocovat bez ohledu na vývoj na finančních trzích.

Životní pojišťovny připisují svým klientům předem stanovený podíl na dosaženém zisku. Ten již sice není zaručen, ale klienti mohou mít jistotu, že v případě, že nastane výrazný

růst úrokových měr, nebudou poškozeni z titulu nízké technické úrokové míry, která je pro pojišťovnu (a tedy i pro klienta) zpravidla závazná na celou dobu trvání pojistky.

Tradiční životní pojištění tedy garantuje minimální zhodnocení finančních prostředků, přičemž maximální zhodnocení není vzhledem k podílům na zisku pojišťovny omezeno. Toto životní pojištění je vhodné pro konzervativně uvažující klienty, kteří požadují minimální riziko pro své investice.

3.5 Investiční životní pojištění

Je vhodné zejména pro klienty, kteří chtějí sami aktivně rozhodovat o investování svých finančních prostředků a jsou ochotni postoupit vyšší riziko s tím, že mohou následně očekávat i vyšší výnos. Peníze vložené do investičních životních pojištění bývají spojeny s konkrétním investičním fondem. Klient si v pojišťovně vybere, do kterého fondu chce v rámci životní pojišťovny své peníze vložit, přičemž hodnota jím vložených peněz se bude odvíjet od růstu, resp. poklesu tržní hodnoty celého fondu.

Důležitým rozdílem oproti kapitálovým pojistkám je skutečnost, že životní pojišťovna zpravidla negarantuje žádný minimální výnos a investiční riziko nese v tomto případě v plné výši pojistník. Může tedy nastat i situace, že hodnota klientových finančních prostředků ve fondu poklesne. Z dlouhodobého hlediska nabízí investiční životní pojištění vyšší výnosy oproti kapitálovému pojištění.

Jelikož se ale hodnota vložených peněz odvíjí od momentální tržní hodnoty celého fondu (která může v průběhu času výrazně kolísat), není investiční životní pojištění vhodné pro klienty, kteří budou potřebovat své peníze vybrat v předem známý okamžik a v určité výši.

V investičním životním pojištění nese riziko v plné výši pojistník. Tento druh pojištění vznikl z důvodu konkurence podílových fondů, které nabízely výhodnější zhodnocení oproti klasickému kapitálovému pojištění.

Základní rozdíly mezi kapitálovým a investičním životním pojištěním

Kapitálové životní pojištění	Investiční životní pojištění
Zaručuje minimální výnos formou technické úrokové míry	Minimální výnos není zaručen, hodnota spravovaného fondu může i klesat
Jelikož je výnos zaručený, nebývá ani příliš vysoký	Výnos bývá v dlouhodobém horizontu vyšší
Hodnota spravovaných finančních prostředků průběžně roste	Hodnota spravovaných prostředků bývá silně proměnlivá
Vhodné pro klienty, kteří předem vědí, kolik peněz budou v době vyrovnání potřebovat	Vhodné pro klienty, kteří netrvají na výběru peněz v předem daném termínu a výši
Odbyté je prakticky předem známé	Odbyté vychází z momentální tržní ceny fondu

tab. 4

Např. Allianz pojišťovna nabízí možnost investování do tří různých podílových fondů. Allianz akciový fond je čistě akciový s možností vysokého zhodnocení při pochopitelně zvýšeném riziku. Investuje výhradně do akcií evropských firem. Jeho výkonnost je ovlivněna evropským kapitálovým trhem. Složení portfolia Allianz smíšeného fondu je z 15 % z evropského akciového fondu, z 50 % evropských důchodových fondů a ze 35 % z mezinárodních důchodových fondů. Mezi bezpečnou investici se považuje investování do Allianz dluhopisového fondu, kde 95 % tvoří dluhopisy, hypoteční zástavní listy, státní pokladniční poukázky a bankovní depozita, 5 % tvoří peněžní hotovost. Klient si určí, do kterého jednotlivého fondu chce investovat. Lze provést bezplatně **jednu změnu za rok**, ostatní jsou pak zpoplatněny. Při výběru vhodné pojišťovny je nutné postupovat dle poplatků za vedení účtu a ziskovosti fondů.

3.6 Daňové výhody v životním pojištění a jejich novelizace

Daňové výhody může využívat zaměstnavatel i zaměstnanec. Novelou zákona č. 47/2004 Sb. se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen ZDP). Od daně z příjmu jsou osvobozeny pojistné plnění z pojištění osob, jako ne např. plnění v případě smrti, ať již nastala z jakýkoliv příčin, plnění z úrazových pojištění či připojištění, plnění v případě invalidity. Osvobozeny jsou též příjmy z pojištění osob, které nejsou pojistným

plněním a nezakládají zánik pojistné smlouvy. Patří sem např. částečné výběry z rezervy pojištění, se kterých se využívá u investičního životního pojištění. Podmínky pro uplatnění daňové úlevy se pro zaměstnavatele od dnešního roku nemění. Zaměstnavatel si může započítat do nákladů částku ve do 8.000 Kč (§ 24, písm. 2, ZDP), *a to v případě, kdy byla výplata pojištění sjednána po 60 kalendářních měsících a současně nejdříve v roce dosažení věku 60 let. Zaměstnanec si může uplatnit částku do 12.000 Kč.* Částky jsou uvedeny ročně.

Podmínky pro fyzické osoby se mění zásadně. V případě, že si klient sjednal investiční životní pojištění, kde není sjednána pojistná částka, lze odečíst běžné zaplacené pojistné zaplacené v běžném roce za podmínek výše uvedených. V případě kapitálového životního pojištění platí stejné podmínky jako u investičního životního pojištění, ale pouze za předpokladu, že je splněna podmínka minimální pojistné částky. Minimální pojistná částka se stanoví pro tyto pojistné smlouvy s pojistnou dobou od 5 do 15 let včetně na 40.000 Kč a pro pojistné smlouvy s pojistnou dobou nad 15 let na 70.000 Kč.

U důchodového pojištění se za minimální pojistnou částku považuje odpovídající jednorázové plnění při dožití. Důvod daňového zvýhodnění spočívají v tom, že stát dává občanům možnost odečíst část pojistného na vybrané produkty životního pojištění od daňového základu. Stát se tím snaží občany motivovat, aby spořili na stáří a nechali se pojistit proti neočekávaným rizikům.

Daňové úspory u jednotlivých sazeb daně z příjmu FO

Sazba daně z příjmu	Maximální možná úspora na dani
15 %	1800 Kč
20 %	2400 Kč
25 %	3000 Kč
32 %	3840 Kč

tab. 5

4. Penzijní připojištění se státním příspěvkem (PPSP)

Tento druh pojištění byl u nás zaveden v roce 1994 jako vedlejší produkt ke stávajícímu důchodovému pojištění.

Povahu investičního životního pojištění má v zásadě i penzijní připojištění se státním příspěvkem. (Z pojišťovacího hlediska nejde o připojištění, ale o zcela samostatné pojištění. Termínem „připojištění“ chtěl zákonodárce zdůraznit návaznost tohoto pojištění na „základní“ [rozuměj: sociální] důchodové pojištění).¹

Je založen na občanském principu; tedy je dobrovolný. Účastník penzijního připojištění podepisuje smlouvu s penzijním fondem. Zákon o penzijním připojištění (42/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů) povoluje činnost penzijního fondu pouze v právní formě akciové společnosti. Původní návrh byl vytvořen v myšlence podnikového zaopatření, kdy by zaměstnavatele platili svým zaměstnancům pojištění, měl být vytvořen tzv. druhý pilíř. Od tohoto návrhu bylo upuštěno, a tak se v systému penzijního připojištění mísí znaky druhého a třetího pilíře. Za první pilíř je považován státní důchodový systém a za třetí individuální zaopatření. Druhý pilíř je do našeho důchodového systému začleněn tím, že může zaměstnavatel přispívat zaměstnanci na penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Penzijní plán musí stanovit jednotlivé druhy dávek a podmínky na jejich výplatu. Může být stanoven jako příspěvkově definovaný penzijní plán nebo jako dávkově definovaný penzijní plán. U příspěvkově definovaného penzijního plánu je výše penze závislá na úhrnu příspěvků účastníka, jeho podílů na výnosech hospodaření penzijního fondu a věku, od kterého se poskytuje penze. V případě dávkově definovaného penzijního plánu PF zaručuje dohodnutou výši penze za splnění stanovených podmínek; může být určen pro invalidní penzi vedle pravidel příspěvkově definovaného penzijního plánu. Penzijní připojištění představuje velmi zajímavý způsob investování peněžních prostředků na stáří,

¹ Vostatek J., Sociální a soukromé pojištění, Kodex Bohemia, Praha 1996

zejména z důvodů dvojí státní podpory. Zatímco daňové úlevy fungují obdobně, jako je tomu v případě životního pojištění, státní příspěvek je zcela unikátní formou podpory takového produktu (i v mezinárodním srovnání). Po uplynutí pojistné doby jsou naspořené prostředky vyplaceny buď jednorázově, nebo ve formě penze. Podle zákona lze sjednat způsoby čerpání naspořených prostředků.

4.1 Způsoby čerpání naspořených prostředků

Zákon o penzijním připojištění určuje možné způsoby vyplácení dávek, kterými jsou :

- penze (starobní, invalidní, výsluhová, pozůstalostní),
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné.

Starobní penze

Podmínkou nároku na starobní penzi je, aby pojištěná doba činila nejméně 60 kalendářních měsíců, přičemž tuto dobu nelze zkrátit. Pojištěná doba je určitá doba stanovena penzijním plánem, po kterou musí být placené pojistné, aby byl přiznán nárok na dávku včetně státních podpor. Pojištěná doba nesmí být delší než 120 kalendářních měsíců. Nárok na starobní důchod vzniká účastníkovi od 60 let.

Pozůstalostní penze

Pojištěná doba musí činit minimálně 36 kalendářních měsíců, nesmí být však delší než 60 měsíců. Pozůstalostní penze náleží fyzické osobě, kterou účastník určil ve smlouvě, lze určit i více osob. Slouží k zaopatření pozůstalých osob.

Invalidní penze

Pojištěná doba je stejná jako u pozůstalostní penze. V případě dávkově definovaného penzijního plánu je musí činit pojištěná doba minimálně 60 kalendářních měsíců.

Účastníkovi též musí být přiznán plný invalidní důchod z důchodového pojištění a nevznikl mu nárok na starobní penzi.

Výsluhová penze

Poskytování této penze je fakultativní záležitostí. Penzijní fond ji může (a nemusí) do svého penzijního plánu zahrnout. Pokud se účastník rozhodne nárok na výsluhovou penzi získat, musí si ji sjednat ještě před vznikem nároku na starobní penzi. V tom případě je dále povinen vyčlenit na spoření na tuto dávku část svého příspěvku, která nesmí převyšovat podíl určený na starobní penzi v případě příspěvkově definovaného plánu (§ 11). Pojištěná doba je 180 kalendářních měsíců.

Jednorázové vyrovnání

Tento způsob čerpání je v praxi nejčastější. Může ho využít účastník, kterému vznikl nárok na penzi a kterému nebyla zahájena výplata penze.

Odbytné

Nárok na odbytné má účastník, který zaplatil příspěvky na penzijní připojištění alespoň za 12 kalendářních měsíců a jehož penzijní připojištění zaniklo výpovědí nebo dohodou. Výše odbytného je stanovena jako úhrn zaplacených příspěvků účastníkem a části podílu na výnosech hospodaření. Nevzniká zde nárok na státní příspěvek, ten PF vrací zpět státu.

Pojišťovny se snaží tento produkt prodávat i ve formě balíčku, kde lze sjednat různé krytí rizik kombinovaných se spořením. Jednotlivé penzijní fondy se od sebe liší právě ve výpočtu starobní penze a úspěšnosti jejich hospodaření. Penzijní fondy ČSOB a PF ČS nabízí níže uvedené výhody.

ČSOB penzijní připojištění nabízí též 25 % sleva na vstupní poplatek při sjednání ČSOB spotřebitelského úvěru nebo 10 % slevu na pojistném u pojištění domácností, rodinných domků. Penzijní fond České spořitelny nabízí tzv. Věrnostní program, kde účastník získá bezplatně úrazové pojištění s pojistným krytím až do výše 1 milionu Kč.

Účastník nemůže platit příspěvek současně na penzijní připojištění u více penzijních fondů. Ve smlouvě může účastník pro případ svého úmrtí určit osobu, které vznikne nárok na odbytné, je-li určeno více osob, musí účastník současně vymezit způsob rozdělení odbytného jednotlivým osobám.

4.2 Státní podpora v PPSP

Spořit lze již od 18 let, minimálně však do 60 let věku. Stát v současné době podporuje penzijní připojištění dvojím způsobem. Za prvé poskytuje k řádně zaplacenému příspěvku účastníka státní příspěvek, jehož výše závisí na výši měsíční úložky účastníka.

Státní příspěvek na penzijní připojištění

Příspěvek účastníka	Státní příspěvek
100,- Kč až 199,- Kč	50,- Kč + 40% z částky nad 100,- Kč
200,- Kč až 299,- Kč	90,- Kč + 30% z částky nad 200,- Kč
300,- Kč až 399,- Kč	120,- Kč + 20% z částky nad 300,- Kč
400,- Kč až 499,- Kč	140,- Kč + 10% z částky nad 400,- Kč
500,- Kč a více	150,- Kč

Zdroj: Zákon o penzijním připojištění se SP

tab. 6

Úspora na dani u penzijního připojištění

Základ daně v Kč	Sazba daně v %	Úspora daně při zaplaceném ročním příspěvku	
		12 000 Kč	18 000 Kč
0 – 109.200	15	900	1.800
109.200 – 218.400	20	1.200	2.400
218.400 – 331.200	25	1.500	3.000
Nad 331.200	32	1.920	3.840

tab. 7

Za druhé si může účastník snížit svůj daňový základ. Daňové úlevy v souvislosti s penzijním připojištěním se uplatňují na základě novely zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, a to již od 1. 1. 2000. Nárok na daňový odpočet vzniká pouze z naspořené částky, která přesáhne ročně naspořenou výši 6 000,- Kč. Maximálně si však lze odečíst 12 000,- Kč za rok. Nejvýhodnější je tedy spořit 1.500 Kč měsíčně, tedy 18.000 Kč ročně, kdy se od naspořené roční částky odečte 6.000 Kč. Daňová úleva se tedy poskytuje od naspořené částky vyšší než 6.000 Kč ročně.

Příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění je osvobozen od daně z příjmu zaměstnance až do výše 5 % vyměřovacího základu pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, § 6 odst. 9 písm. w). Pro zaměstnavatele je velice výhodné přispívat svému zaměstnanci na penzijní připojištění namísto zvyšování mzdy. Zaměstnavatel dosáhne značných úspor ve mzdových nákladech. Příspěvek zaměstnavatele je osvobozen od pojistného na sociální a zdravotní pojištění v jakékoliv výši příspěvku. Zaměstnavatel si může započítat do svých daňově účinných nákladů příspěvek zaměstnanci maximálně do výše 3 % z hrubé mzdy.

4.3 Bezpečnost prostředků v penzijních fondech

Bezpečnost prostředků v penzijních fondech je zaručena institucemi státního dozoru. Komerční pojišťovny podléhají, stejně jako penzijní fondy, státnímu dozoru, který provádí Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění při Ministerstvu financí. Ten kontroluje finanční zdraví svěřených subjektů s ohledem na ochranu spotřebitele. Penzijní fondy podléhají navíc Komisi pro cenné papíry a Ministerstvu práce a sociálních věcí. Dále existují kvantitativní omezení, například akcie a podílové listy nesmí tvořit víc než 25% majetku fondu, výše uložených prostředků u jedné banky nesmí být vyšší než 10% majetku a hodnota jedné nemovitosti nebo movité věci nesmí být vyšší než 5% majetku fondu. Penzijní fond navíc nesmí nabývat akcie jiného penzijního fondu. Penzijní fond musí nakupovat a prodávat cenné papíry za nejlepší cenu, kterou lze na trhu dosáhnout. Navíc je povinen tuto skutečnost dokázat.

Základní podmínky investování penzijního fondu stanovuje zákon v §33. Penzijním fondům je dovoleno investovat zejména do:

- dluhopisů emitovaných státy nebo centrálními bankami členských zemí OECD,
- dluhopisů emitovaných českými bankami včetně hypotečních zástavních listů,
- vkladové účty u bank,
- nemovitostí přinášejících stálý výnos,
- movitých věcí představující záruku bezpečného uložení peněz.

Od prvního dubna letošního roku je účinná novela zákona, která rozšíří investiční možnosti penzijních fondů. Hlavní změna spočívá v možnosti investovat do cenných papírů obchodovaných na regulovaném trhu OECD. Díky této změně se penzijním fondům otevře možnost investovat do zahraničních akcií a dluhopisů, tím se předpokládá vyšší zhodnocení. Dále může PF investovat až 5 % jinak než stanovuje zákon v § 33 odst. 2 písm. a) až f) a § 33 odst. 3. Kateřina Štěrbová, členka představenstva ČSOB, odhaduje, že tato novelizace zvýší výnosy v průměru o půl procent.

4.4 Rozdělení zisku

Penzijní fond rozděluje zisk tak, že nejméně 5 % připadá do rezervního fondu a nejvíce 10 % se rozděluje podle rozhodnutí valné hromady. Zbylá část zisku se použije ve prospěch účastníků a osob, jejichž penzijní připojištění zaniklo v roce, za který se zisk rozděluje.

Skončí-li hospodaření penzijního fondu ztrátou, použije se ke krytí ztráty nerozdělený zisk z minulých let, rezervní fond a další fondy tvořené ze zisku. Pokud ani tyto zdroje nestačí, musí být ztráta kryta snížením základního jmění. Jeho hodnota však nesmí klesnout pod 50 milionů korun.

5. Rozdíl mezi životním a penzijním připojištěním

V současné době oba produkty složí jako spořicí nástroj. Rozdílnost je ovšem v podpoře od státu. Ten garantuje u penzijního připojištění jednak podporu ve formě příspěvku, tak i určité daňové úlevy. Tento produkt není v EU běžný, jedná se zcela o novinku, která nebyla jinde ve světě zavedena. U životního pojištění stát umožňuje pouze daňovou úlevu, tím je tedy PPSP značně zvýhodněno.

Celá koncepce životního pojištění založena na tom, aby eliminovala případná rizika v životě pojištěného. Uveďme tedy následující příklad.

Dvacetiletý muž se nechá pojistit na dobu 15 let pro případ smrti. Pokud zemře, bude jeho potomkům nebo jiné osobě (obmyšlenému) vyplaceno pojistné plnění. Pokud se dožije svých 35 let, pojistná smlouva skončí a pojistné plnění nebude vyplaceno.

Produkt v této podobě je v dnešních podmínkách těžko prodejný. Působí zde psychologické zábrany, kdy si pojištěný uvědomí, že 15 let platil pojistné a nic mu to nepřineslo; chce určitým způsobem své prostředky zpět. Dnešní pojistné produkty téměř zpravidla obsahují spořicí složku. Velmi propagovaným produktem na trhu je smíšené životní pojištění DYNAMIK od České pojišťovny, v kterém je obsažena i spořicí složka.

5.1 Modelování průběhu pojištění Dynamik

Je sjednána pojistná částka 500.000 Kč (příloha 1) a 100.000 Kč (příloha 2) pro 24 letého muže na dobu 15 let s rizikem dožití a úmrtí. Měsíční pojistné činí 1.273 Kč mimo úrazového pojištění dospělých a úrazového pojištění dětí.

Celkové zaplacené běžné pojistné (obsahující rizikovou a spořicí složku) za životní pojištění činí 229.140 Kč. Kapitálová hodnota (celkem vybrané pojistné připadající na spořicí složku) činí 205.335 Kč, celkem zaplacené pojistné za pojištění pro případ smrti nebo dožití pak 229.140 Kč. Vyplacená částka při dožití bude 256.267 Kč. V případě

pojistné částky pro případ úmrtí ve výši 100.000 Kč (příloha 2) bude vyplacena částka 269.267 Kč. Pokud budeme počítat s celým pojistným (tedy i s částí na krytí smrti) jedná se tedy o velmi malé zhodnocení (1,5 – 2 % p.a.). Pojišťovna má výnosy jednak z vybrané částky na rizikovou složku a výnosů vyšších než pojistníkovi garantovaných.

Tento druh pojištění není tedy nejlepší alternativou pro zabezpečení ve stáří. Je vhodné pro živitele rodiny, na jehož příjmech jsou vázáni ostatní členové. Též výše pojistného na spořicí složku je poměrně vysoká, vhodné by bylo investování do podílových fondů nebo do stavebního spoření či penzijního připojištění, kde je zaručen státní příspěvek. Investiční životní pojištění umožňuje spořicí složku vložit do podílových fondů, tento druh pojištění je v ČR teprve v počátcích. Penzijní připojištění nabízí zajímavé zhodnocení, a to právě z důvodu státního příspěvku.

Zhodnocení finančních prostředků za jednotlivé roky pro sazbu 4 % p. a.

Měsíční pojistné	Doba spoření (v letech)	Celkem zaplacené pojistné	Státní příspěvek	Podíl na zisku fondu	Celkem k výplatě
300	5	18.000	7.200	2.644	27.844
	10	36.000	14.400	11.321	61.721
	15	54.000	21.600	27.337	102.937
	20	72.000	28.800	52.283	153.083
	25	90.000	36.000	88.093	214.093
	30	108.000	43.200	137.121	288.321
1000	5	60.000	9.000	7.240	76.240
	10	120.000	18.000	30.998	168.998
	15	180.000	27.000	74.852	281.852
	20	240.000	36.000	143.156	419.156
	25	300.000	45.000	241.208	586.208
	30	360.000	54.000	375.452	789.452

Zdroj: PF České spořitelny

Pozn.: sazba 4 % je pouze orientační, není zaručená

tab. 9

Pokud tedy klient bude chtít investovat částku přibližně 1.273 Kč měsíčně na důchod a životní pojištění, bude výhodné 1.000 Kč vložit do penzijního fondu a zbytek na životní pojistku. U obou lze uplatnit daňové odpočty. Na konci bude účastníkovi PPSP vyplacena částka za 15 let spoření ve výši 281.852 Kč (oproti 256.267 Kč v příloze 1).

Z příkladu je patrné, že stát zvýhodňuje penzijní fondy oproti životnímu pojištění. Pokud míra zhodnocení bude 4 % ročně, pak se započtením státního příspěvku lze očekávat průměrný roční výnos 8,55 %.

Penzijní připojištění má též další neopomenutelnou výhodu, a tím je možnost využití výsluhové penze. Účastník si může např. po patnácti letech vybrat max. 50 % svých úspor a může je dále investovat. Dávka je v tomto případě vyplacena včetně příspěvku od státu a s uplatněním daňových úlev.

6. Význam penzijního připojištění v důchodovém systému ČR

Do systému penzijního připojištění je nyní zapojeno asi 2,6 milionu účastníků a jejich počet velmi pomalu stoupá. Penzijní připojištění se stalo velmi oblíbeným nástrojem spoření. Při současné reformě veřejných financí se zde objevuje otázka, zdá si stát může dovolit financovat produkt penzijního připojištění. *Když se na to podíváme z pohledu absolutních hodnot, pak je zřejmé, to jsou právě penzijní fondy, které v poslední době financují část deficitu státního rozpočtu.*¹

Je bezesporu, že spoření domácností pozitivně ovlivňuje v určitém případě makroekonomické ukazatele. Pojišťovny svěřené prostředky investují. Peníze jsou dostupnější a úroková míra klesá, peníze jsou tedy levnější. Je zde větší prostor k investování. Ovšem výše průměrné úložky již několik let stagnuje zhruba mezi 350 - 370 Kč, což představuje vyplacení jednorázového důchodu cca. 300.000 Kč (tab. 8). Tato částka je nedostačující. Tento stav je způsoben tím, že stát vybírá poměrně dost značné částky od zaměstnanců na sociální a zdravotní pojištění. Uveďme tento příklad.

Zaměstnanec pobírá hrubou mzdu ve výši 10.000 Kč měsíčně. Platí zdravotní a sociální pojištění ve výši 12,5 % (1.250) plus daň z příjmu, která činí přibližně 200 až 900 Kč v závislosti na možnosti uplatnění odpočitatelných položek. Zaměstnavatel platí za zaměstnance též zdravotní a sociální pojištění, a to ve výši 35 % (3.500 Kč). Mzdové náklady jsou 13.500 Kč. Zaměstnanci je provedená srážka ve částce téměř 5.000 Kč, tedy skoro 50 % z velehrubé mzdy (náklady zaměstnavatele na jednotlivou mzdu).

Již dnes je zřejmé, že každý z nás si bude muset na penzi naspořit finanční prostředky, ze kterých pak bude ve staří čerpat. Je nezbytné, aby stát umožnil občanům si spořit. Současný důchodový systém není financován jen z příspěvku na důchodové pojištění (viz. tab. 10), ale i z jiných rozpočtových příjmů.

¹ J.Šulc, P. Illetško, Penzijní připojištění, Grada, Praha 2000

Státní rozpočet se tím stává deficitní. Ideálním stavem by bylo, kdyby se příjmy na důchody rovnaly výdajům za vyplacené starobní penze. To lze například dosáhnout, pokud si bude každý na důchod spořit sám. Naspóřené peníze by se zúčtovaly a až by dotyčný měl naspóřenou dostatečnou částku, mohl by odejít do důchodu. Současný systém má přesto určité výhody, jednak okamžitě vybrané a vyplacené prostředky jsou ochráněny proti inflaci, která snižuje hodnotu úspor. Systém je též sociální a solidární, lidé s velkými příjmy platí vysoké sociální pojištění, ale důchod není odpovídající. Oproti tomu, kdo celý život pobíral malou mzdu, může očekávat určitou penzi. Řešením by tedy mohl být kompromis mezi státním důchodovým pojištěním a pojištěním, kdy si budou občané spořit sami.

6.1 Starobní důchodové dávky

Schéma starobního a naspóřeného důchodu ze soukromého penz. pojištění

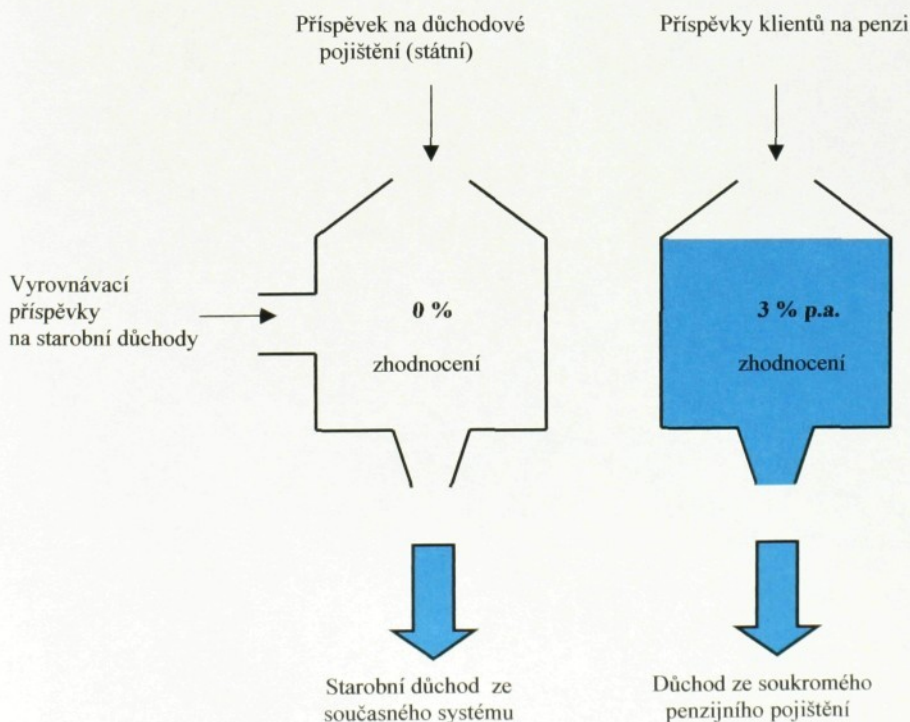

Schéma 1

Schéma znázorňuje peněžní toky v důchodovém systému a soukromém penzijním pojištění (v tomto případě nikoliv PPSP). Vyrovnávací příspěvek je hodnota úhrnu získána součtem příspěvku na důchodové pojištění za rok odečtená od vyplacených starobních důchodů v daném roce. První pomyslná nádoba zleva znázorňuje současný systém důchodového zabezpečení, na které jsou placeny příspěvky silně vyznačené v následující tabulce.

Struktura příspěvku na sociálního pojištění

Sociální pojištění	Placeno zaměstnavatelem (%)	Placeno zaměstnancem (%)	Celkem %
Příspěvek na důchodové pojištění	21,5	6,5	28,0
Nemocenské pojištění	3,3	1,1	4,4
Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti	1,2	0,4	1,6
CELKEM	26	8	34

Zdroj: zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (§ 7).

tab. 10

Příspěvek na důchodové pojištění je ze sociálního pojištění nejvyšší; například z desetitisícové mzdy si platí každý zaměstnanec na starobní důchod 2.800 Kč.

Soukromé penzijní pojištění je pro účely tohoto znázornění myšlený produkt, kdy si pojištění spoří na důchod a určitým výnosem. Znázorňuje jej nádoba vpravo, kde modrá barva symbolizuje součet úspor na klientských účtech na zabezpečení pro důchod v ekonomice. Výše úspor bude proměnlivá v závislosti na demografickém vývoji a výši placeného pojistného. Nemůže nastat situace, kdy by hodnota úspor byla menší než nula. Bude vyplacena pouze výše našetřených prostředků.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem je vlastně forma soukromého penzijního pojištění, který je podporovaný státem z důvodu zatraktivnění. **Význam PPSP je tedy, že připravilo podklad pro zavedení důchodové reformy, která by byla založena na tom, že si každý spoří sám. Význam je též ten, že umožňuje se lépe zabezpečit na důchod.**

Sociální důsledky zmíněného reformovaného systému se dají řešit dvojím způsobem. Prvním je ten, že pokud důchodce nedosáhne životního minima, bude jeho finanční situaci řešit příslušné sociální úřady. Druhý způsob řešení by mohlo být částečné zanechání důchodového systému, jehož úkolem by bylo poskytovat penzi ve výši životního minima. Příspěvek by v tomto případě byl menší. Z důvodů motivace, by tento příspěvek měl platit zaměstnavatel.

Výše jednotlivých dávek (v Kč)

Druh důchodu	Měsíční dávka	Jednorázové vyrovnání
Starobní (souč. systém)	6.500	-----
PPSP	11.900	2.050.000
Souk. penzijní důch. poj.	11.400	1.934.000

Pozn.: úroková míra 2 %, starobní důchod je i s pravidelnou valorizací, soukromé penzijní pojištění je bez státního příspěvku, u starobního důchodu nelze využít jednorázové vyrovnání, výpočet je proveden hrubě a částky jsou zaokrouhleny.

tab. 11

Výše jednotlivých dávek je počítána pro pojistnou dobu o délce 40 let s měsíční pojistným 2.800 Kč (hrubá mzda 10.000 Kč). Pojištěným je muž. Starobní důchod pravidelně valorizován, a to v závislosti na vývoji inflace (například z cen ve spotřebním koši). Produkty soukromého pojištění lze doplnit o tzv. indexační doložku, která zohledňuje inflaci.

U České pojišťovny proběhne zvýšení, pokud index vzrostl o více než 4 procenta. V opačném případě se použije při dalším zvýšení součet indexů od posledního zvýšení. Pojistné nelze zvýšit na konci pojistné doby a v době zproštění od placení.

Problémem ovšem zůstává, kde se vezmou peníze na uskutečnění počáteční fáze důchodové reformy, ta bude velmi nákladná a dlouhodobá. Stát má morální závazek k občanům, aby jim zajistil určitou životní úroveň, jelikož si přispívali na důchod.

Současným důchodcům by stát musel vyplácet až do jejich smrti, což může být cca 30 let. Lidem, kteří jsou ve středním věku, by stát musel vrátil zaplacené příspěvky a přepsat jim je na jejich klientský účet. Tento způsob řešení by byl poměrně nákladný, ale jednalo by se o cestu správným směrem.

7. Závěr

Jednotlivé návrhy na řešení finanční situace v důchodu vycházejí ze současných právních úprav. Lze předpokládat v této oblasti razantní změny, a to převážně ve státním důchodovém systému. Je zcela oprávněný názor, který říká, že 2.800 Kč z velehrubé mzdy 13.500 Kč je odváděno do státního rozpočtu a z této částky není stát schopen zaručit odpovídající penzi. Čím déle se bude důchodová reforma odkládat, tím více bude finančně náročná. Penzijní připojištění se státní příspěvkem je dobrým doplňkem k zabezpečení na důchod, ale problém neřeší. Přerozdělení prostředků touto formou je neefektivní a to z důvodu toho, že stát na jedné straně vybere vysoké částky na sociální pojištění (28 %) a na druhé straně opět je občanům vrací ve formě příspěvku na PPSP. Nebylo by tedy vhodné vybírat méně, aby občané měly možnost si spořit sami? Další zvláštností je způsob vyplácení dávky, ve většině případu, není po ukončení PPSP sjednán pravidelný důchod, ale jednorázová výplata.

Soukromé penzijní důchodové pojištění, které je právě v útlumu díky podpoře PPSP, bude v budoucnu nabývat mnohem většího významu. Při vstupu ČR do evropské unie není existence PPSP zcela zaručena, jak již bylo zmíněno, jedná o zcela novinku, který byla zavedena v roce 1994.

Zajímavým produktem pro zabezpečení ve stáří je též stavební spoření, které prošlo novelizací. Původní myšlenka tohoto produktu bylo pomoci občanům při financování stavby či bytu. I přestože současná novela měla určit to, aby státní podpora byla přiznána pouze účelově, díky lobby stavebních spořitelů se tak nestalo. Po šesti letech (před novelizací po pěti letech) jsou peníze využívány ke zcela jiným účelům. Investování do otevřených fondů může být poměrně riskantní a to v závislosti na výběru fondu. Investované prostředky touto formou jsou oproti dříve zmiňovaným produktům vysoce likvidní. Je proto nutné pečlivě vážit mezi výnosem a rizikem, zvláště když se jedná o tam významnou investici, která nám bude poskytovat zabezpečení v důchodu. Nejvíce výnosné a nejméně rizikové jsou pochopitelně produkty státem podporované a stát nad nimi provádí dozor. I zde je ovšem podstatné rozložení rizika, z důchodu zkrachování penzijního fondu či stavební spořitelny.

8. Seznam použité literatury, tabulek a grafů

- (1) Cipra T., Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty, Edice HZ, Praha 1996
- (2) ČSÚ, Statistická ročenka ČR za rok 2003, SNTL, Praha
- (3) www.duchodovareforma.cz
- (4) www.fin.cz
- (5) www.penize.cz
- (6) Pojistný obzor 2004/3 – K novelám zákona o daních z příjmu
- (7) Pojistný obzor 2004/4 – Přístupy ČAP k reformě důchod. systému
- (7) Šulc J., Illetško P., Penzijní připojištění, Grada, Praha 2000
- (8) Vostatek J., Sociální a soukromé pojištění, Kodex Bohemia, Praha 1996
- (9) Insurance: Principles and practice , Bland D., London, The Chartered Insurance Institut
- (10) Hospodářské noviny – ročenka za rok 2003

MODELOVÁNÍ PRŮBĚHU POJIŠTĚNÍ

Životní pojištění - DYNAMIK

Základní údaje

Pojištěný:

Příjmení a jméno : Aa
 Rodné číslo : 800210/0000
 Vstupní věk : 24 let
 Pojistná doba : 15 let, počátek: 27. 2. 2004, konec: 26. 2. 2019

Základní pojištění:

Pojistná částka pro případ smrti: 500 000 Kč

Lhůtní pojištění:

Celkové lhůtní pojištění: 1 500 Kč
 Frekvence placení: 12 x ročně

Z toho

lhůtní pojištění

Životní pojištění pro případ smrti nebo dožití, zproštění od placení v případě trvalé invalidity 1 273 Kč
 Úrazové pojištění dospělých 146 Kč
 Úrazové pojištění dětí 81 Kč

Celkové zaplacené běžné pojištění (obsahující rizikovou i kapitálovou složku) za životní pojištění:

1 273 x 12 x 15 = 229 140 Kč

Základní pojištění plnění

A) Při dožití se konce pojištění bude vyplaceno:

V případě podílu na výnosech:	3,0 %	3,5 %
Kapitálová hodnota:	205 335 Kč	205 335 Kč
Podíl na výnosech:	50 932 Kč	60 824 Kč
Celkem k výplatě:	256 267 Kč	266 159 Kč

B) Při plném invalidním důchodu

- a) zproštění od placení pojistného (platí pojišťovna)
 b) ostatní nároky zůstávají zachovány včetně podílu na výnosech a pojištění pokračuje.

C) Při úmrtí během pojištění

Nárok pro pozůstalé: ihned vyplacena sjednaná pojistná částka: 500 000 Kč
 + kapitálová hodnota a podíly na výnosech za dobu od počátku pojištění.

Tabulka vývoje hodnoty pojištění:

Rok trvání smlouvy	Kapitálová hodnota		Podíl na výnosech (v příp. 3,0 % podílu)		Celkem		Hodnota odbytného
	Běžné pojištění	Mimořádné pojištění	Z běžného pojištění	Z mimořádného pojištění	Běžné pojištění	Mimořádné pojištění	
1.	12 090 Kč	0 Kč	196 Kč	0 Kč	12 286 Kč	0 Kč	0 Kč
2.	24 400 Kč	0 Kč	763 Kč	0 Kč	25 163 Kč	0 Kč	11 641 Kč
3.	36 938 Kč	0 Kč	1 719 Kč	0 Kč	38 657 Kč	0 Kč	25 834 Kč
4.	49 702 Kč	0 Kč	3 083 Kč	0 Kč	52 785 Kč	0 Kč	40 598 Kč
5.	62 698 Kč	0 Kč	4 875 Kč	0 Kč	67 573 Kč	0 Kč	55 956 Kč
6.	75 921 Kč	0 Kč	7 113 Kč	0 Kč	83 034 Kč	0 Kč	71 917 Kč
7.	89 389 Kč	0 Kč	9 818 Kč	0 Kč	99 207 Kč	0 Kč	88 516 Kč
8.	103 086 Kč	0 Kč	13 011 Kč	0 Kč	116 097 Kč	0 Kč	105 755 Kč
9.	117 025 Kč	0 Kč	16 714 Kč	0 Kč	133 739 Kč	0 Kč	123 664 Kč
10.	131 194 Kč	0 Kč	20 950 Kč	0 Kč	152 144 Kč	0 Kč	142 251 Kč
15.	205 335 Kč	0 Kč	50 932 Kč	0 Kč	256 267 Kč	0 Kč	-

Uvedené hodnoty jsou modelovým příkladem vývoje pojištění za předpokladu dosažení stanoveného podílu na výnosech a vývoje indexu spotřebitelských cen a dále za předpokladu, že nedojde ke zvýšení rizikového pojistného po ocenění zdravotního stavu pojištěného. Tento modelový příklad není součástí pojistné smlouvy a nezavazuje Českou pojišťovnu a s. (pojistitele) k žádnému plnění.

K životnímu pojištění DYNAMIK je možno uzavřít úrazové pojištění, které je výrazně levnější než úrazové pojištění sjednané samostatně.

MODELOVÁNÍ PRŮBĚHU POJIŠTĚNÍ

Životní pojištění - DYNAMIK

Základní údaje

Pojištěný:

Příjmení a jméno :

Aa

Rodné číslo :

800210/0000

Vstupní věk :

24 let

Pojišťná doba:

15 let, počátek: 27. 2. 2004, konec: 26. 2. 2019

Základní pojištění:

Pojišťná částka pro případ smrti:

100 000 Kč

Lhůtní pojistné:

Celkové lhůtní pojistné:

1 500 Kč

Frekvence placení:

12 x ročně

Z toho

Životní pojištění pro případ smrti nebo dožití, zproštění od placení v případě trvalé invalidity

Lhůtní pojistné

1 273 Kč

Úrazové pojištění dospělých

146 Kč

Úrazové pojištění dětí

81 Kč

Celkové zaplacené běžné pojistné (obsahující rizikovou i kapitálovou složku) za životní pojištění:

1 273 x 12 x 15 =

229 140 Kč

Základní pojistné plnění

A) Při dožití se konce pojištění bude vyplaceno:

V případě podílu na výnosech:

3,0 %

3,5 %

Kapitálová hodnota:

216 624 Kč

216 624 Kč

Podíl na výnosech:

+

53 291 Kč

63 637 Kč

Celkem k výplatě:

269 915 Kč

280 261 Kč

B) Při plném invalidním důchodu

a) zproštění od placení pojistného (platí pojišťovna)

b) ostatní nároky zůstávají zachovány včetně podílu na výnosech a pojištění pokračuje.

C) Při úmrtí během pojištění

Nárok pro pozůstalé: ihned vyplacena sjednaná pojistná částka:

100 000 Kč

+ kapitálová hodnota a podíl na výnosech za dobu od počátku pojištění.

Tabulka vývoje hodnoty pojištění:

Rok trvání smlouvy	Kapitálová hodnota		Podíl na výnosech (v příp. 3,0 % podílu)		Celkem		Hodnota odbytného
	Běžné pojistné	Mimořádné pojistné	Z běžného pojistného	Z mimořádného pojistného	Běžné pojistné	Mimořádné pojistné	
1	12 563 Kč	0 Kč	203 Kč	0 Kč	12 766 Kč	0 Kč	0 Kč
2	25 365 Kč	0 Kč	793 Kč	0 Kč	26 158 Kč	0 Kč	12 630 Kč
3	38 413 Kč	0 Kč	1 787 Kč	0 Kč	40 200 Kč	0 Kč	27 363 Kč
4	51 710 Kč	0 Kč	3 206 Kč	0 Kč	54 916 Kč	0 Kč	42 705 Kč
5	65 263 Kč	0 Kč	5 070 Kč	0 Kč	70 333 Kč	0 Kč	58 678 Kč
6	79 080 Kč	0 Kč	7 401 Kč	0 Kč	86 481 Kč	0 Kč	75 307 Kč
7	93 172 Kč	0 Kč	10 219 Kč	0 Kč	103 391 Kč	0 Kč	92 620 Kč
8	107 540 Kč	0 Kč	13 549 Kč	0 Kč	121 089 Kč	0 Kč	110 639 Kč
9	122 197 Kč	0 Kč	17 413 Kč	0 Kč	139 610 Kč	0 Kč	129 395 Kč
10	137 150 Kč	0 Kč	21 837 Kč	0 Kč	158 987 Kč	0 Kč	148 916 Kč
15.	216 624 Kč	0 Kč	53 291 Kč	0 Kč	269 915 Kč	0 Kč	-

Uvedené hodnoty jsou modelovým příkladem vývoje pojištění za předpokladu dosažení stanoveného podílu na výnosech a vývoje indexu spotřebitelských cen dále za předpokladu, že nedojde ke zvýšení rizikového pojistného po ocenění zdravotního stavu pojištěného. Tento modelový příklad není součástí pojistné smlouvy a nezavazuje Českou pojišťovnu a s. (pojistitele) k žádnému plnění.

K životnímu pojištění DYNAMIK je možno uzavřít úrazové pojištění, které je výrazně levnější než úrazové pojištění sjednané samostatně.